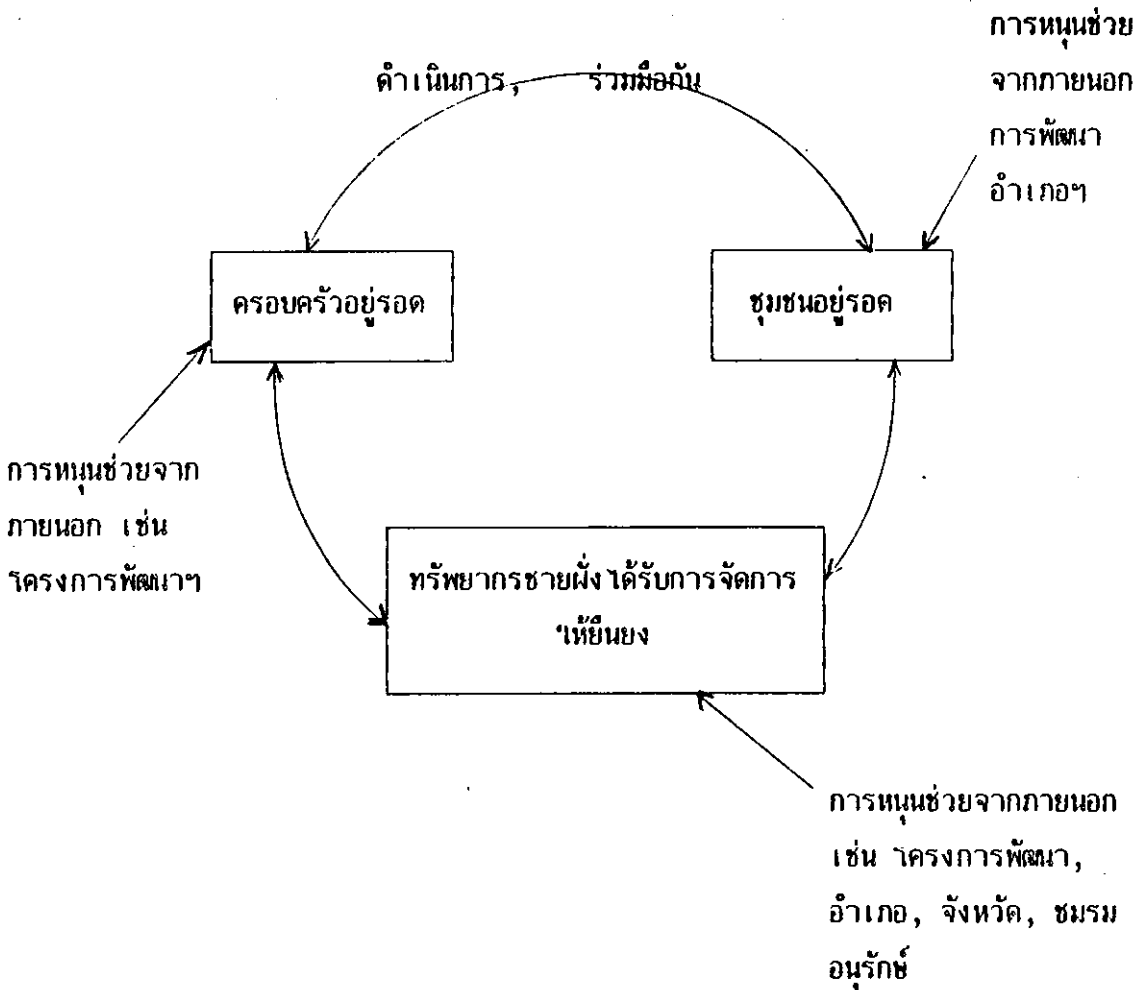

5. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากฝ่ายติดตามและประเมินผล

5.1 เพราะเหตุว่าชุมชนประมงขนาดเล็กอาศัยทรัพยากรชายฝั่ง โดยเฉพาะสัตว์น้ำชายฝั่ง เป็นเครื่องยังชีพ ดังนั้นงานพัฒนาจะมุ่งเน้นการพัฒนาระดับครอบครัว เช่น ให้ครอบครัวมีรายได้ดีขึ้น มีสุขภาพอนามัยดีขึ้น ๆ เหล่านี้จะเป็นไปได้ยาก ถ้าหมู่บ้าน - ชุมชนมิได้พัฒนาขึ้นในเรื่องของความร่วมมือกันเพื่อจัดการชุมชนของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ความร่วมมือและการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ถูกต้องตามหลักของระบบ

รูปที่ 5.1 แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์เพื่อการอยู่รอด ยั่งยืนของระบบ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ไปจนถึงระดับชุมชน และสิ่งแวดล้อมทรัพยากร

นิเวศ. เป็นการถูกต้องที่โครงการพัฒนาได้เริ่มงานที่ระบบครอบครัว ให้ครอบครัว อยู่รอดทางเศรษฐกิจ (รูปที่ 5.1) และเนื่องจากระบบครอบครัว - ชุมชน - และ สิ่งแวดล้อมของชุมชน ชาวประมงชายฝั่งทะเล ล้วนสัมพันธ์ต่อเนื่องกับโลกภายนอก เป็นอย่างมาก ดังนั้นการเข้าไปหนุนช่วยของโครงการอีกทั้ง 2 ระดับ จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะมิฉะนั้นจะรู้เท่าทันภายนอกที่จะมีผลต่อความเป็นไปในหมู่บ้านได้ยาก

5.2 โครงการพัฒนาควรเข้าไปหนุนช่วยอะไรบ้าง ? การหนุนช่วยทางวัตถุ เช่น เครื่องมือทำมาหากิน หรือทรัพย์สินเพื่อลดหนี้สิน คงไม่สามารถแก้ปัญหาและก่อให้เกิดการพัฒนาได้มากนัก สิ่งที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็น ข้อมูล ต่าง ๆ จากภายนอกชุมชนของเขา การได้รับข้อมูลอย่างถูกต้อง ทันเวลา ในปริมาณที่เหมาะสม จะช่วยให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์เพื่อการวางแผนดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 ด้วยวิธีการหนุนช่วยของโครงการพัฒนาดังข้างบน ก็ทำให้เห็นว่า ในพื้นที่เป้าหมายของโครงการนั้น ครอบครัว/ชุมชน/ป่าชายเลน มีทิศทางของความสัมพันธ์ที่จะเอื้ออำนวยให้ทั้ง 3 ส่วนอยู่รอดพึ่งพาตนเอง คือลดการหนุนช่วยจากภายนอกลงได้บ้างแล้วในหลาย ๆ งาน (เช่น การศึกษาปัญหา การแก้ปัญหาบางอย่าง) แต่ในความเห็นจากฝ่ายประเมินนั้น เห็นว่าจะยังไม่สามารถถอนตัวจากจุดหนุนช่วยออกได้หมดในขณะนี้ สาเหตุสำคัญก็คือที่เกริ่นไว้แล้วในข้อ 5.1 คือ สาเหตุของปัญหาในหมู่บ้านมีมาจากระดับจังหวัด ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ เช่น ปัญหาข้าราชการที่ปฏิบัติงานไม่เอื้อต่อการพัฒนาของหมู่บ้าน ค่านิยมบริโภควัตถุ ปัญหาทรัพยากรในชนบทชายฝั่งถูกกอบกรวยออกไป เพื่อความร่ำรวยของคนประเทศอื่น พื้นที่อื่นๆ เหล่านี้ล้วนทำให้โครงการพัฒนาที่ไม่หวังกำไรดำเนินงานนี้ยังคงต้องหนุนช่วยหมู่บ้านอยู่ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ในพื้นที่ดังกล่าวนี้ ปัญหาชนชาวบ้านที่มีอยู่ (เช่น นายบู บ้านแหลมมะขาม ผู้ใหญ่คำ บ้านบางค่างควาฯ) ที่จะสร้างรูปแบบการดำเนินชีวิตของครอบครัวของชุมชน และการต่อสู้กับภายนอก เพื่อเบนผลกระทบที่ไม่ดีให้กลายเป็นดีแก่ชุมชนนั้น ยังต้องอาศัยเวลาพุ่มพักอีกบ้าง จึงจะเข้มแข็งทั้งในภาคปฏิบัติ และภาคทฤษฎีดังที่เราพบในชุมชนอื่น (เช่น ผดุง. วิบูลย์ เข็มเฉลิม, ฯ) ดังนั้นการเร่งพุ่มพักปัญหาชนชาวบ้านให้รับช่วงงานต่อไปได้มากขึ้น จึงน่าจะ เป็นภาระกิจหลักในพื้นที่เป้าหมายดังกล่าวนี้

5.4 ยุทธศาสตร์/ยุทธวิธีที่ใช้ออกให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainability development) ของชุมชนชาวประมงขนาดเล็กหรือไม่ เนื่องจากคนยากจนมีรายได้ต่ำ มีหนี้น้อยลง มีสุขภาพดีขึ้น, ฯลฯ เหล่านี้ล้วนมุ่งไปสู่ความเท่าเทียมกัน ในเรื่องปัจจัยพื้นฐาน เพื่อดำรงชีวิตอยู่ และเมื่อมีกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ๆ ก็ล้วนทำให้เกิดความมั่นคง มั่นใจว่า ผลผลิตจากท้องทะเลจะยังคงอยู่ เพื่อให้เขาได้ใช้ประโยชน์ต่อไป เหล่านี้ ล้วนเป็นตัวชี้นำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้พอจะชี้เป็นตัวชี้ได้ว่า หลักการวิธีการ พัฒนาที่โครงการนี้ดำเนินการอยู่ชี้นำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืนได้บ้าง

5.5 นอกจากการเร่ง เสริมสร้างความเข้มแข็งของปัญญาชนชาวบ้าน เพื่อชี้นำชุมชนในการตั้งรับและการรุกเพื่อแก้ปัญหของหมู่บ้านแล้ว การหนุนช่วยจากองค์กรภายนอก น่าจะทำให้สถานการณ์การพัฒนาดีขึ้นได้ในระยะยาว ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเล็กใหญ่ทุกระดับ จะต้องจัดตั้งและดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่หนุนนำให้เกิดการศึกษา เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงชมรมฯ ที่เพิ่งริเริ่มของจังหวัดจริง คงจะหนุนช่วย เรื่อง เหล่านี้ และในระยะยาวควรจะ เข้าไปมีอิทธิพลในเรื่องระบบการศึกษาของโรงเรียนทุกระดับให้มีหลักสูตร และการจัดการหลักสูตรการศึกษาที่ชี้นำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

5.6 ถึงแม้เราจะยังไม่ได้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณชัดเจน แต่คำบอกเล่าจากแทบทุกพื้นที่ในชนบท ในภาคเหนือแทบทุกลูกดอย ในภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้ แทบทุกที่ว่างทั้ง เป็นป่าที่รัฐจะให้เอกชนเช่าเพื่อใช้ประโยชน์ และที่ราบลุ่มเพื่อทำการเกษตร หรือเป็นบ่อกึ่งในภาคกลาง ภาคใต้ฯ เหล่านี้ทำให้เห็นว่าในรอบ ๆ ชุมชนนั้น ก็คือพื้นที่อันกว้างใหญ่ที่เอกชน ซึ่งหมายถึงบรรษัทนานาชาติได้เข้ามามีสิทธิ์ใช้ประโยชน์ของพื้นที่ เพื่อประโยชน์เพื่อการแสวงหากำไรของนายทุนนานาชาติ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าว ล้วนเป็นไปเพื่อกำไรที่เป็นเงิน เป็นการดูดซับทรัพยากรอย่างบ้างคลั่งรวดเร็วออกจากพื้นที่ โดยกระบวนการดูดซับการใช้ทรัพยากรอย่างนี้ ก็ไม่ต้องหวังถึงความสมดุลย์ของระบบนิเวศ ด้วยความจริงอย่างนี้ ความพยายามที่จะทำให้ชุมชนเล็ก ๆ ไนางล้อมของชาวชนบทมีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ที่สมคูลย์ตามระบบนิเวศ จึง เป็นสิ่งที่ เป็นไปไม่ได้ แล้วจะจัดการให้เกิดพัฒนาที่คล่อง
จง - ไม่ทำลาย ระบบนิเวศได้อย่างไร? ต่อคำถามนี้เราก็จะต้องตั้งคำถามต่อตัว
เองว่า เราควรทำงานอะไรบ้าง ที่ทั้งไม่ทำร้ายตนเองและเพื่อนบ้าน อันรวมถึง
ธรรมชาติรอบ ๆ ด้วย คนที่มีวิถุญาณเป็นนักพัฒนานั้น ภารกิจส่วนสำคัญของเขาก็คือ
การทำงานที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่คล่องจง - ไม่ทำลายระบบนิเวศ อย่างน้อยที่
สุด งานพัฒนาของโครงการเสริมพัฒนาชนบทอำเภอสีเกาก็ได้ทำภารกิจในแนวทาง
ที่จะก้าวไปสู่เป้าหมายนั้นบ้าง แล้วระดับหนึ่ง

- 5.7 เรื่องสุดท้าย ก็คือ อีสรภาพในการทำงานของนักพัฒนา เรามองว่านี่ก็เป็นเรื่อง
ใหญ่ต่อสิ่งที่เรียกว่า grassroot democracy ของชุมชน นักพัฒนามีอีสรภาพ
(มากกว่าข้าราชการ) ในการริเริ่มงาน เลื่องงาน ศึกษาปัญหา แก้ปัญหาฯ ร่วมกับ
ชาวบ้าน มีโอกาสได้คิดและตัดสินใจทำงานด้วยตนเอง เหล่านี้ล้วนทำให้คนพัฒนาขึ้น
ตั้งนั้นการเน้นให้นักพัฒนาอยู่ในหมู่บ้าน ศึกษาปัญหาร่วมกับชาวบ้านฯ ก็จะทำให้งาน
พัฒนาเหล่านี้ สามารถหนุนช่วยการพัฒนาของชาวบ้านของชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม
การพัฒนาศักยภาพของนักพัฒนาในเรื่องการมองสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ การวิ
เคราะห์ชุมชนที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของ สภาพทางกายภาพ สภาพทางชีวภาพ
สภาพทางสังคม เศรษฐกิจฯ ตลอดจนจนถึงความสามารถในการรายงาน
(reporting) จะยังคง เป็นสิ่งที่ควรจะได้เตรียมให้นักพัฒนาได้พร้อมมากกว่านี้
การมีจิตสำนึกที่ดีในการทำงานเพียงอย่างเดียวจะไม่เพียงพอ ความสามารถด้าน
ต่าง ๆ ช่างบน จะสามารถหนุนช่วยให้การพัฒนาของชนบทเกิดความยั่งยืนได้ง่ายขึ้น